

The Behavior and Motivation of Participants in the Eleventh Majlis Elections from the Perspective of Anthony Downs' Rational Choice Model

Mohammad Modarssi^{*}, Khayhan Barzegar^{}**

Seyed Mostafa Abtahi^{*}**

Abstract

Participation in elections serves as the most effective tool for citizens to express their views on political and social matters and to influence their country's political destiny. Numerous factors shape the electoral behavior of individuals and participating groups, yielding varying outcomes, including economic variables. This paper addresses the reasons behind the decline in citizen participation in the Eleventh Majlis elections. To elucidate the issue, Anthony Downs' rational choice model is employed, which posits that citizens vote rationally to serve their economic interests. The statistical population for this study consists of residents of Ahvaz, and data was gathered through qualitative (purposive) and quantitative (random) research methods using a questionnaire. A total of 385 respondents were selected based on Cochran's formula, and the resulting data were analyzed using SPSS software. The findings indicate that alongside other factors, economic issues such as livelihood challenges, poverty, class disparities, inflation, and the protests of December 2017 and November 2019 significantly contributed to the decline in citizen participation in Ahvaz.

^{*} Ph.D. Candidate of Political Science, Faculty of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, modaresi1390@gmail.com

^{**} Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Law and Political Science, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author), kbarzegar@hotmail.com

^{***} Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Law and Political Science, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran, m.abtahi100@gmail.com

Date received: 09/03/2024, Date of acceptance: 16/05/2024



Keywords: Elections, Voting, Political Participation, Rational Choice Theory, Anthony Downs, Majlis.

Introduction

This study, grounded in Anthony Downs' rational choice model, aims to emphasize the impact of economic factors on the participation of citizens in the Eleventh Majlis elections by examining the statistical population of Ahvaz residents. According to the latest census data, Ahvaz is classified as one of Iran's metropolises, with a population exceeding 1.5 million as of 2016. The city is characterized by a heterogeneous composition, divided into three socioeconomic classes: lower, middle, and upper. Historically, the participation rate of Ahvazi citizens in various elections, including the ten previous Majlis elections, has consistently exceeded 51%. In the tenth Majlis elections, participation reached 50%. However, in the Eleventh Majlis elections, this figure dramatically dropped to 27%, indicating a significant decline compared to previous elections. Investigating the causes of this decline is the primary aim of the present study.

Materials & Methods

This research employs a descriptive correlational method with an exploratory approach to identify the dimensions of declining voter participation. Initially, a qualitative method utilizing grounded theory will be employed to extract relevant factors contributing to reduced electoral participation. Subsequently, a questionnaire will be developed for the second phase of the research, which will use a quantitative approach to distribute the questionnaire among the target population. After data collection, the results will be analyzed using SPSS and PLS Smart software, and the findings will be presented in tabular form. Each table will be interpreted, and the results will be elucidated. The statistical population consists of eligible voters in the Eleventh Majlis elections in Ahvaz, with systematic or screening sampling employed for participant selection.

Discussion & Result

The findings reveal a significant relationship between three main variables and the reduced participation of the statistical population (Ahvazi citizens) in the Eleventh Majlis elections. These variables include livelihood issues and unemployment; government performance, which is somewhat aligned with the Majlis; and the protests of December 2017 and November 2019. The economic variable plays a prominent role,

as the protests emerged primarily from livelihood problems. Even in terms of the second variable (the somewhat aligned government performance with the Majlis), the inefficiency of governmental institutions in combating economic corruption cannot be overlooked. Major economic challenges include rising costs, high inflation, and unemployment. Environmental issues have also had various economic repercussions. Nationally, economic sanctions and the COVID-19 pandemic have further exacerbated the situation. Given the reciprocal relationship between political participation and electoral behavior, adverse livelihood conditions negatively impact voter behavior in Majlis elections. Citizens, facing unmet economic needs, develop skepticism towards the political system. Moreover, it should be noted that the Eleventh Majlis elections did not provide an adequate political competition environment, resulting in political institutions and elites failing to create conditions for maximum participation.

Conclusion

The Eleventh Majlis elections in Iran were characterized by a notable decrease in participation compared to previous elections. Economic and livelihood challenges, sanctions, non-membership in FATF, the COVID-19 crisis, corruption and embezzlement, as well as the unrest of December 2017 and November 2019 have all impacted the political landscape and reduced electoral participation. As voting behavior has multiple dimensions and causes, it is essential to consider the electoral behavior of citizens in various regions with differing economic, cultural, and social conditions. Economic development should be prioritized as a necessary means to improve citizens' livelihoods. The present study, focusing on a sample of Ahvazi citizens during the aforementioned elections, demonstrated a significant relationship between their voting behavior and economic needs. To better achieve this objective, emphasis was placed on key characteristics that influence the voting process, including age, gender, marital status, education level, and income. In addition to economic indicators as primary causes of reduced participation, other factors—such as the government's poor performance, which is somewhat aligned with the Majlis—also play a role. These results are comprehensible within the framework of Downs' rational choice model, which serves as the theoretical foundation of this paper; citizens do not perceive their participation in elections as beneficial to their interests, leading to a loss of motivation and an inclination towards skepticism and despair. Consequently, unless citizens feel that their political participation will yield economic benefits, it is unlikely that they will

be motivated towards maximizing their participation in accordance with the rational choice model.

Bibliography

- Abbasishavazi, Mohammad Taqi; Sadegh Panahi Nasab & Derna Ismailkhani (2021). "Rational Choice, Political Action, and the Media: A Case Study of the Relationship between Political Costs and Online and Offline Political Participation." *Applied Sociology*, 32(83), 155-176. {in persian}
- Abdollah, Abdol Motlabi & Tavakkolnia, Parviz (2023). "Investigating the Causes and Factors of Decreased Political Participation in the Eleventh Majlis Elections." *Contemporary Political Essays*, 13(2), Summer 2022, 147-177. {in persian}
- Abdollahi, Abdol Motlabi (2009). "A Journey through Voting Behavior Theories." *Approach of the Islamic Revolution Journal*, 3(8). {in persian}
- Ayubi, Hojjatollah (1998). "Analysis of Voter Electoral Behavior." *Political-Economic Information*, Nos. 137-138. {in persian}
- Azghandi, Alireza, & Darabi, Ali (2009). *Electoral Behavior in Iran: Patterns and Theories*. Tehran: Soroush Publications. {in persian}
- Bashirieh, Hossein et al. (1998). *Political Participation*. Tehran: Safir Publications. {in persian}
- Black, Duncan (1948), "On the Rationale of Group Decision-making", *Journal of Political Economy*, V. 56, N. 1, PP. 23-34.
- Dahl, Robert (1991), *Democracy and its Critics*, Yale: Yale University Press.
- Darabi, Ali (2009). "Sociology of Elections and Electoral Behavior in the Islamic Republic of Iran." *Foreign Policy Journal*, 23(2), 67-102. {in persian}
- Darabi, Ali (2009). "Theoretical Foundations of Citizens' Electoral Behavior in the Islamic Republic of Iran." *Communication Research Journal*, 16(57), 9-37. {in persian}
- Dehghani, Hamid (2016). *From Electoral Campaigns to Electoral Behaviors*. Tehran: Sociologists. {in persian}
- Downs, Anthony (2020). *Economic Theory of Democracy: Exploring the Impact of Politics on Citizens' Economic Interests*. Translated by Rasool Ghanbari. Tehran: Donya-e-Eqtasad Publications. {in persian}
- Downs, Antoni (1957), *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper and Row.
- Hadi Zanoos, Behrouz (2008). "Economy, Politics, and Elections." *Sarmaye*, p. 4. {in persian}
- Jabbari, Amir; Renani, Mohsen; Dashtban Farooji, Majid & Akbari, Narges (2018). "Designing a Model to Remove Time Constraints on Voting in the Political Market Using Economic Market Mechanisms." *Economic Research Journal (Growth and Sustainable Development)*, 18(2), Summer 2018, 181-208. {in persian}
- Kalantari, Samad (2005). *A New Perspective on Economic, Political, and Sociological Issues in the Third World*. Tehran: Economic Affairs Research Institute. {in persian}

201 Abstract

- Lazarsfeld, Paul; Hazel Goudet, & Bernard Berelson (2003). *The People's Choice: How the Public Decides in Presidential Elections*. Translated by Mohammad Reza Rostami. Tehran: Tablour Publications. {in persian}
- Mahagan, Nader & Ezati, Morteza (2006). "The Impact of Economic Variables on People's Participation in Iranian Elections." *Economic Research Journal*, 6(1), 51-63. {in persian}
- Mitropolitski, S. (2014), « Compte rendu de [Une théorie économique de la démocratie, d'Anthony Downs, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2013, 368 p.] », *Politique et Sociétés*, 33(1), 117-119. <https://doi.org/10.7202/1025597ar>
- Modarresi, Mohammad (2022). "Causes and Factors Affecting Citizens' Decreased Participation in the Eleventh Majlis Elections: A Case Study of Ahvaz." Ph.D. Dissertation in Political Science, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. {in persian}
- Mohammadi-Far, Najat & Mohsen Nasr Isfahani (2021). "The Role of Political Socialization and Its Agents in Citizens' Political Loyalty: A Case Study of Isfahan." *Contemporary Political Essays*, 12(2), Summer 2021, 187-217. {in persian}
- Monthly Report (2009). "Investigating the Behavioral Patterns of Iranian Voters: Who Votes?" *Monthly Report*, 18(207), 48-49. {in persian}
- Pishgahi-Fard, Zahra & Maryam Baii Lashki (2009). "Analysis of Iranian Electoral Behavior: A Case Study of the Noor and Chalus Electoral District in the Eighth Majlis Elections." *Journal of Human Geography Research*, 1(3), 93-113. {in persian}
- Renani, Mohsen & Akbari, Nematollah (2011). "Simulation of a Monetary Model for Weighting Votes in Economic Democracy Analysis." *Economic Modeling Research*, No. 3, 73-98. {in persian}
- Rezvani, Mohsen (2007). "Analysis of Electoral Behavior: A Case Study of the Ninth Presidential Election." *Ma'refat*, 16(123). {in persian}
- Rush, Michael (2002). *Society and Politics*. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Samt Publications. {in persian}
- Scott, John (2000), "Rational Choice Theory", in: *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*, Edited by G. Browning, A. Halcli and F. Webster, Sage Publications.
- Seyed Emami, Kavos & Abdol Motlabi, Abdollah (2009). "Factors Influencing Citizens' Participation in Presidential and Parliamentary Elections: A Case Study of Tehran." *Political Science Research Journal*, 4(4), 109-146. {in persian}
- Verba, Sidney and Norman H. Nie (1972), *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, Chicago: Chicago University Press.



پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

رفتار و انگیزه شرکت کنندگان در یازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی از منظر الگوی انتخاب عقلانی آنتونی داونز

محمد مدرسی*

کیهان برزگر**، سید مصطفی ابطی***

چکیده

مشارکت در انتخابات، موثرترین ابزار برای شهروندان است تا عقاید خود را در امور سیاسی و اجتماعی ابراز نمایند و در سرنوشت سیاسی کشورشان تأثیرگذار باشند. عوامل اصلی بر شکل‌دهی رفتار انتخاباتی افراد و گروه‌های مشارکت‌کننده، متعدد هستند و نتایج متغیری نیز دارند؛ از جمله متغیرهای اقتصادی. موضوع مقاله‌ی حاضر، علل کاهش مشارکت شهروندان در انتخابات دوره‌ی یازدهم مجلس شورای اسلامی است. برای تبیین بهتر موضوع، از الگوی انتخاب عقلانی آنتونی داونز استفاده شده است که بر طبق آن، شهروندان با انتخاب عقلانی و برای منافع اقتصادی خویش رای می‌دهند. جامعه‌ی آماری این پژوهش، شهروندان اهوازی بوده است و از طریق روش پژوهش کیفی (به صورت هدفمند) و کمی (به صورت تصادفی) و ابزار پژوهشی پرسشنامه، محقق گردیده است. در این نمونه‌ی آماری، توسط فرمول کوکران تعداد ۳۸۵ نفر انتخاب شده‌اند و سپس داده‌های به دست آمده با نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. بر طبق نتایج پژوهش، در کنار سایر عوامل، علل اقتصادی از جمله مشکلات معیشتی،

* دانشجوی دکتری تخصصی علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،
modaresi1390@gmail.com، ایران

** استاد گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد
اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، kbarzegar@hotmail.com

*** استاد گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه
آزاد اسلامی، تهران، ایران، m.abtahi100@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۷



فقر، شکاف طبقاتی، تورم و اعتراضات دی‌ماه ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸، در کاهش مشارکت شهروندان شهر اهواز نقش چشمگیری داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: انتخابات، رای‌دهی، مشارکت سیاسی، نظریه‌ی انتخاب عقلانی، آنتونی داونز، مجلس شورای اسلامی.

۱. مقدمه

رای‌دهی و شرکت در انتخابات، بخش مهمی از مشارکت سیاسی و اجتماعی ساختارهای دموکراتیک در جوامع امروزی محسوب می‌شود. واکاوی رفتار و انگیزه‌ی گروه‌ها و افراد شرکت‌کننده در انتخابات که آنها را به سوی صندوق‌های رای می‌کشاند، به دلایل مختلف از اهمیت بسیاری برخوردار است. از نظر هیات‌های حاکمه، مهم‌ترین این دلایل عبارتند از کمک به افزایش مشارکت، تایید و مشروعیت بخشیدن به تداوم سیاست‌ها و حکومت. شهروندان نیز برای انتخاب کارگزاران، مدیران و صاحبان مناصب قدرت در انتخابات شرکت می‌کنند و بر رفتار آنها نظارت دارند و از این راه، منافع سیاسی و اقتصادی کسب می‌نمایند. در برخی از جوامع برای مشارکت در انتخابات مشوق‌هایی در نظر می‌گیرند و شهروندان را به رای‌دهی تشویق می‌کنند. میزان مشارکت شهروندان و همچنین تمایلات سیاسی و سنجش انگیزه و رفتار انتخاباتی آنان به رای دادن یا رای ندادن در انتخابات، از موضوعات مهم برای پژوهشگران و جامعه‌شناسان سیاسی است. گروه‌هایی از رای‌دهندگان معمولاً با دیدگاه‌های واقع‌گرایانه و آرمان‌گرایانه و یا منافع شخصی و گروهی به پای صندوق‌های رای می‌آیند.

امروزه در جوامعی که انتخابات برگزار می‌شود، نیازها و انگیزه‌های رای‌دهندگان از اهمیتی فوق‌العاده برخوردار است. در همین زمینه پژوهش‌های متعددی در مورد انتخاب‌های دوره‌های مختلف انجام گرفته که معمولاً طبقات اجتماعی، وابستگی‌های حزبی و سیاسی، میزان تحصیلات، قومیت و مطالبات مبتنی بر جنسیت و سن و سال رای‌دهندگان را مورد توجه ویژه قرار می‌دهند. پژوهشگران عناصر روانی، جامعه‌شناسی و اقتصادی را به عنوان متغیر در توضیح رفتار رای‌دهندگان مورد مطالعه قرار داده‌اند. رابرت دال (Robert Dahl)، نلسون (Nelson) و آنتونی داونز (Anthony Downs) در بحث مشارکت سیاسی و انگیزه و رفتار انتخاباتی رای‌دهندگان، تحقیقات گسترده‌ای انجام داده‌اند و سه رویکرد و الگوی مهم را تحلیل کرده‌اند که عبارتند از الگوی جامعه‌شناسی، الگوی روان‌شناسی و الگوی اقتصادی (انتخاب عقلانی). رویکرد جامعه‌شناسی با مطالعه‌ی شرایط اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی افراد رای‌دهنده، انگیزه

و جهت‌گیری سیاسی و رفتار انتخاباتی آنان را پیش‌بینی می‌کند. ایده‌ی اصلی این الگو از سوی پل لازارسفلد (Paul Lasardfeld) ارائه شد (لازارسفلد و همکاران، ۱۳۸۲). رویکرد روان‌شناسی به مطالعه‌ی عوامل روانی، علایق عاطفی و احساسی و تأکید بر محرک‌های انگیزشی معطوف است و اعتقاد دارد که مشارکت رای‌دهندگان، بیشتر تحت تاثیر انگیزه‌هایی نظیر مطلوبیت‌خواهی، اثربخشی و انجام وظیفه قرار دارد (Dahl, 1991). الگوی دیگر درباره‌ی رفتار انتخاباتی رای‌دهندگان، الگوی اقتصادی و انتخاب عقلانی است. بر اساس این الگو، افراد با انگیزه‌های اقتصادی و بر اساس محاسبات عقلانی رای خواهند داد و رای دادن از این منظر، بیشتر بر اساس منافع شخصی است (ایوبی، ۱۳۷۷، ۲۳). داونز که آرای وی به عنوان چارچوب نظری و مفهومی تحقیق حاضر انتخاب شده است، معتقد است که رای‌دهندگان مایل هستند به نامزدی رای دهند که به آنها نزدیک‌تر باشد. علاوه بر این، فرد رای‌دهنده به کسی رای می‌دهد که سیاست‌های وی بیشترین منفعت را به همراه می‌آورد. از این منظر، رای‌دهندگان از میان برنامه‌های داوطلبان، برنامه‌هایی را تأیید می‌کنند که تأمین‌کننده‌ی منافع آنهاست (لاشکی و پیشگاهی فرد، ۱۳۸۸: ۹۶).

در ایران، مجلس یازدهم که در تاریخ ۲ اسفند ۱۳۹۸ رسماً کار خود را آغاز کرد، تقریباً یک‌دست از اصولگرایان تشکیل شده بود. به عبارت دیگر، از ۲۹۱ نماینده مجلس، در کل تعداد ۲۲۳ نفر از نمایندگان اصولگرایان، ۱۸ نفر از نمایندگان اصلاح‌طلبان و ۳۸ نفر از نمایندگان نیز به صورت مستقل به مجلس راه پیدا کردند. ترکیب مجلس یازدهم توسط برخی از تحلیلگران به مجلس هفتم تشبیه شده است. در این دوره از انتخابات مجلس، نسبت به همه دوره‌های قبل، میزان مشارکت به شکل قابل ملاحظه‌ای کاهش پیدا کرد و بر اساس آمار منتشره توسط وزارت کشور، میزان مشارکت واجدین شرایط در انتخابات، ۴۲/۵۷٪ اعلام شد. این در حالی است که میزان مشارکت شهروندان در ده دوره‌ی گذشته‌ی برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی، همواره از ۵۱٪ بالاتر بوده است (سایت وزارت کشور). برای درک چرایی این پدیده، باید رفتار انتخاباتی ایرانیان و علل موثر بر آن را تحلیل نمود. ابتدا باید به طور مختصر ذکر کرد که در دوران استقرار جمهوری اسلامی، با وجود مشکلات گوناگون اقتصادی و جنگ، بر اساس احساس تکلیف و وظیفه، شهروندان با تشویق گروه‌های سیاسی و احزاب و اعتماد به مسئولان نظام رای می‌دادند. اما در سال‌های پس از جنگ تحمیلی، مسائل اقتصادی و معیشتی برای مردم اهمیت بالایی داشته و معیارهای رای‌دهی دچار تغییراتی شد. مردم در این سال‌ها نه لزوماً بر اساس اعتماد و احساس تکلیف و تاثیر احزاب، بلکه تحت تاثیر شرایط اقتصادی و

اجتماعی روز جامعه رای می‌دادند. معیشت، رفاه اقتصادی، تورم و گرانی از عوامل موثر در رفتار رای‌دهی افراد و گروه‌های شرکت‌کننده در انتخابات بود و این مهم، تا امروز نیز ادامه پیدا کرده است که بهترین بازتاب آن را می‌توان در یازدهمین انتخابات مجلس که موضوع این مقاله است، مشاهده نمود. تحقیق حاضر، در چارچوب نظریه‌ی الگوی انتخاب عقلانی آنتونی داونز (الگوی اقتصادی)، تلاش کرده است تا با بررسی جامعه‌ی آماری شهروندان اهواز، بر تاثیر عوامل اقتصادی بر رفتار رای‌دهی و مشارکت آنها در یازدهمین دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی تاکید کند. شهر اهواز با مساحتی بالغ بر ۱۸۶۵۰ هکتار، به عنوان یکی از شهرهای وسیع ایران شناخته شده است. بر اساس آخرین سرشماری آمار نفوس و مسکن، این شهر در سال ۱۳۹۵ با جمعیتی بالغ بر یک میلیون و پانصد هزار نفر، از کلانشهرهای ایران محسوب می‌شود. این شهر، بر طبق آمار جمعیتی شهرداری اهواز و همچنین بر اساس تقسیم‌بندی هشتگانه‌ی مناطق شهری، به سه طبقه‌ی پایین، متوسط و بالا با ترکیب ناهمگون می‌باشد (مدرسی، ۱۴۰۱: ۱۲۰-۱۱۷). در ادوار گذشته همیشه میزان مشارکت شهروندان اهوازی در انتخابات مختلف از جمله ده دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی بالای ۵۱٪ بوده است و در انتخابات دوره‌ی دهم مجلس شورای اسلامی شاهد مشارکت نیمی از شهروندان در انتخابات هستیم (۵۰٪). این در حالی است که در انتخابات دوره‌ی یازدهم مجلس شورای اسلامی، میزان مشارکت به ۲۷٪ کاهش پیدا کرده است که فاصله‌ی معناداری را با ادوار قبلی نشان می‌دهد که علت‌یابی آن، هدف مقاله‌ی حاضر می‌باشد.

۲. مبانی نظری پژوهش

۱.۲ داونز و نظریه انتخاب عقلانی

با توجه به عوامل گسترده و تاثیرگذار در مشارکت سیاسی و رفتار انتخاباتی رای‌دهندگان، از سوی برخی از نظریه‌پردازان و اندیشمندان برای شناخت و فهم بیشتر رفتار رای‌دهندگان مدل‌های مختلفی ارائه شد که از میان آنها، الگوی انتخاب عقلانی آنتونی داونز به عنوان چارچوب نظری این مقاله انتخاب شده است. این الگو به «الگوی اقتصادی انتخاب عقلانی» نیز معروف است؛ زیرا بر طبق آن، بدون تردید اقتصاد در جریان انتخابات اهمیت زیادی دارد و در شکل‌دهی به افکار عمومی نقش مهمی ایفا می‌کند. در نتیجه این فرضیه که نتایج انتخابات به شدت به نتایج اقتصادی بستگی دارد (هادی زنوز، ۱۳۸۷)، به مثابه یک گزاره‌ی به ظاهر ساده

اما در اصل بنیادین و مهم، در تحقیقات نوین در زمینه‌ی رفتارشناسی انتخاباتی جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده است (ازغندی و دارابی، ۱۳۸۸).

داونز در کتاب «نظریه اقتصاد دموکراسی» (An Economic Theory of Democracy) این تز را مطرح می‌کند که در سیاست دموکراتیک، احزاب مشابه کارآفرینان در یک اقتصاد معطوف به منفعت (منفعت‌گرا) عمل می‌کنند. برای این کار شهروندان باید در سیاست به شیوه‌ای عقلانی رفتار کنند. سیاست دموکراتیک بر است از بازیگران منطقی که هدفشان، یا به حداکثر رساندن حمایت سیاسی است (احزاب) یا حداکثرسازی درآمد منفعت‌آور که از فعالیت دولت نشأت می‌گیرد (شهروندان). بازیگران سیاسی که چنین هدفی در دستور کار خود ندارند، از لحاظ اقتصادی عقلانی محسوب نمی‌شوند. علاوه بر این، سیاست دموکراتیک که مبتنی بر چنین عقلانیتی نباشد، تاثیر کوتاه‌مدت خواهد داشت (Downs, 1957).

الگوی رفتاری رأی‌دهی از نظر داونز در مخالفت با تفکراتی شکل گرفت که پس از جنگ جهانی دوم بر ادبیات پژوهش حاکم بود. برای مثال، می‌توان به مدل متمرکز بر الزامات اجتماعی از پل لازارسفلد (لازارسفلد و همکاران، ۱۳۸۲) و یا مدل‌های پیشنهادی دیگر که بر بُعد روانی - اجتماعی بازیگران سیاسی تمرکز دارند، اشاره کرد. چیزی که این رویکردها را به هم نزدیک می‌کند این پیش‌فرض است که وضعیت و موقعیت رأی‌دهندگان، رفتار آنها را در رأی‌دهی تعیین می‌کند. بنابراین برای درک رفتار رأی‌دهندگان، کافی است تا وضعیت اجتماعی و اقتصادی، وابستگی مذهبی و فرقه‌ای، محل سکونت یا نزدیکی عاطفی آنها به یکی از احزاب سیاسی را در نظر گرفت. اما داونز، بر خلاف تمرکز بر نیازهای اجتماعی یا احساسی در دو رویکرد مزبور، نظریه انتخاب عقلانی را مطرح می‌کند. بر طبق این نظریه، بازیگران سیاسی، زمانی که این امکان را پیدا کردند تا منافع اقتصادی و سیاسی خود را در روی صحنه سیاست به حداکثر برسانند، پیوندهای ناشی از تعلقات اجتماعی یا عاطفی خود را قطع می‌کنند (Mitropolitski, 2014 : 117-118). به عبارت دیگر، گزینش‌های سیاسی شهروندان مانند گزینش‌های اقتصادی آنهاست؛ به این نحو که در بازار مصرفی، مصرف‌کننده (خریدار) کالاها را بر اساس معقول بودن قیمت و مرغوبیت آنها می‌خرد. در عرصه سیاست هم شهروند، به حزبی رای خواهد داد که قادر باشد اهداف و خواسته‌های وی را برآورده کند. داونز تلاش کرده است تا بین حکومت دموکراتیک و نقش احزاب سیاسی و همچنین منافع رأی‌دهندگان، ارتباط برقرار کند. در این مورد وی می‌نویسد که نوعی رابطه دایره‌ای بر اساس وابستگی متقابل بین حکومت‌ها وجود دارد، زیرا اقدامات خود را طوری برنامه‌ریزی می‌کنند تا هم رأی‌دهندگان را

به تصمیم گرفتن درباره‌ی رای تشویق نمایند و هم آنها را از فرآیند کارها و اقدامات مقتضی، راضی نگه دارند.

داونز در بخش دوم کتاب خود، اثرات کلی عدم قطعیت و دلالت‌های آنها در مدل عقلانی‌کنش سیاسی را تحلیل می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه عدم قطعیت بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی تأثیر می‌گذارد. داونز بر نقش ایدئولوژی‌های سیاسی به‌عنوان ابزاری برای حذف محدود تأثیرات عدم قطعیت بر احزاب سیاسی و رای‌دهندگان، تمرکز دارد. به اعتقاد وی، عقلانیت محض هرگز نمی‌تواند اجرا شود، اما با وجود این دموکراسی می‌تواند با تکیه بر ثبات ایدئولوژی‌های حزبی، به صورت کارآمد عمل نماید (Downs, 1957: chap. 5-10).

داونز اعتقاد دارد که رای و رای‌دهی به موارد زیر بستگی دارد:

۱. بازدهی مزایای دموکراسی؛
۲. اهمیت داده شده به پیروزی حزب؛
۳. ماهیت نزدیک انتخابات؛
۴. تعداد رای‌دهندگان که به طور کلی از آنها انتظار می‌رود تا رای دهند (Downs, 1957: chap. 10).

وی نتیجه می‌گیرد که وقتی شهروندان هزینه‌ها و منافع (عایدات) خود را حساب می‌کنند، بعضی از آنها در انتخابات شرکت می‌کنند و رای می‌دهند و برخی دیگر از این مشارکت امتناع می‌کنند.

یکی از ایرادات اصلی که به نظریه داونز گرفته‌اند، استفاده از ایالات متحده به عنوان تصویری پارادایمی از درستی و صحت مدل ارائه‌شده است. عقلانیت بازیگران سیاسی در داخل یک سیستم سیاسی تحت تأثیر ساختار سیستمی است که از درک هزینه‌ها و بازده‌ها، مستقل عمل می‌کند. به همین دلیل، برای مثال یک سیستم سیاسی چندحزبی مانند مدل‌های اروپایی به جای سیستم دوحزبی آمریکایی می‌تواند با آرای استراتژیک و کنش‌های چندلایه به نتایج متفاوتی دسترسی پیدا کند؛ حتی زمانی که یک رویکرد اقتصادی یکسان را به کار ببرد (Mitropolski, 2014: 119).

علاوه بر داونز، وربا و نای (Verba and Nie) نیز که تحقیقات مشابهی را انجام داده‌اند، معتقدند که رای‌دهندگان با مطالعه‌ی موضوعات مطرح شده از سوی نامزدها و برنامه‌های احزاب سیاسی، پا به عرصه‌ی سیاست می‌گذارند و حزبی را انتخاب می‌کنند که منافع آنان را

بیشتر تأمین کند (Verba and Nie, 1972). دیدگاه این دو متفکر بر بینش فردگرایانه استوار است و مشارکت سیاسی را برخاسته از ملاحظات عقلانی افراد و براساس محاسبه سود و زیان شخصی آنان در نظر می‌گیرد؛ در نتیجه باید آن را رویکردی اقتصادمحور نسبت به پدیده‌های سیاسی و از جمله مشارکت در انتخابات دانست (بشیری و دیگران، ۱۳۷۷: ۱۸۸-۱۸۷).

اسکات (Scott)، با توجه به اهمیت گفتمان اقتصادی در نظریه انتخاب عقلانی، مهم‌ترین ویژگی‌های نظریه مذکور را به اختصار بیان کرده است که عبارتند از:

۱. نظریه انتخاب عقلانی یک موضع فردگرایانه‌ی روش‌شناختی اتخاذ می‌کند و سعی می‌کند تا همه‌ی پدیده‌های اجتماعی را بر اساس محاسبات عقلانی انجام شده توسط افراد منفعت‌طلب توضیح دهد.

۲. نظریه انتخاب عقلانی، تعامل اجتماعی را به عنوان مبادله‌ی اجتماعی می‌داند؛ یعنی الگوبرداری از اقدامات اقتصادی افراد، با پاداش‌ها و هزینه‌ها و منافعی که می‌توانند به دست آورند تقویت می‌شود.

۳. برخی از نظریه‌پردازان انتخاب عقلانی، عقلانیت را نتیجه‌ی شرطی شدن روان‌شناختی می‌دانند و دیگران هم این موضع را اتخاذ کرده‌اند که کافی است تا فرض کنیم که افراد به گونه‌ای عمل می‌کنند که گویی کاملاً منطقی هستند (Scott, 2000).

۲.۲ انتخاب عقلانی و نقش منافع در رفتار انتخاباتی رای‌دهندگان

بر اساس دیدگاه اقتصادی انتخاب عقلانی که آنتونی داونز را باید مهم‌ترین نظریه‌پرداز آن محسوب نمود، مردم کسی را که که بیشترین منافع را برای آنان ایجاد می‌کند انتخاب می‌نمایند. این اصل، یادآور همان اصطلاح «نان بده، رای بگیر» است. رای‌دهندگان که دغدغه‌ی فرآیند توزیع مناسب قدرت را دارند، به دنبال چهار نوع منفعت هستند:

۱. منفعت اقتصادی: حفظ و ارتقای قدرت خرید، اشتغال، مسکن، استفاده از فرصت‌های موجود در سازمان‌ها و موسسات دولتی، تحرک طبقاتی و غیره؛

۲. منفعت فرهنگی و اجتماعی: دسترسی آزاد به جریان اطلاعات، آزادی در تولید و مصرف محصولات فرهنگی؛

۳. منفعت سیاسی: جستجوی منافع خود با استفاده از احزاب و گروه‌ها، تجلی خواست خود به شیوه‌ای دموکراتیک در ساختار قدرت.

گروهی از مردم، فارغ از تعلقات حزبی، بر اساس منافع اقتصادی خویش به داوطلبان انتخابات رای می‌دهند. البته بعدها همین دیدگاه اصلاح شده و رای دادن بر مبنای «مرا ببین و بفهم و رای بگیر»، بنا گذاشته شده است. رای دادن برای تحقق منافع شخصی است و میزان تمایل فرد را برای ابراز وجود در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی نشان می‌دهد. بنابراین اگر رای دادن منجر به هیچ گونه احساس قدرتمندی در تاثیر بر سرنوشت فردی و یا اجتماعی و یا احساس اهمیت داشتن نظر شخصی برای نظام سیاسی نشود، بیان خود با احساس قدرت محقق نمی‌شود. بدین ترتیب هر گونه احساس بی‌قدرتی در عرصه‌ی اجتماعی و سیاسی به عدم تمایل برای مشارکت سیاسی منجر می‌شود (دارابی، ۱۳۸۸).

۳.۲ زوال عوامل سنتی بر الگوی رفتاری رای‌دهندگان

تحولات اجتماعی و سیاسی در دموکراسی‌ها و ساختارهای سیاسی، گزینش انتخاباتی و عوامل موثر بر رفتار رای‌دهندگان را تغییر داده است. منافع و ارزش‌های سیاسی و اقتصادی رای‌دهندگان معاصر نیز تغییر کرده است. نقش و جایگاه طبقات که از منسجم‌ترین الگوها در رفتار رای‌دهی محسوب می‌شدند، در دهه‌های پس از جنگ جهانی دوم دچار خدشه و فروپاشی شده‌اند (سیدامامی و عبدالمطلب، ۱۳۸۸). در کشورهایی که به طور سنتی رقابت‌های حزبی به رای‌دهی افراد و گروه‌های سیاسی شکل می‌داد موضوعات جدیدی نظیر منافع فردی، حفاظت از محیط زیست، نقش زنان و حقوق بشر جایگزین شده است. رای‌دهندگان تصمیماتشان را بر مبنای معیارهای متفاوت و عوامل چندگانه‌ای اتخاذ می‌کنند. هر چند عوامل جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و سیاسی بر رفتار رای‌دهندگان تاثیرگذار است و در زمان و مکان‌های مختلف عوامل مهمی نظیر بافت اجتماعی، طبقه، جنس، مذهب، منطقه‌ی جغرافیایی و تعلق خاطر حزبی بر مشارکت رای‌دهندگان اثر داشته است، اما عوامل اقتصادی تاثیر ویژه‌ای بر رفتار رای‌دهندگان دارند. امروزه می‌توان گفت روش‌های سنتی جذب آرا و رفتار رای‌دهی رای‌دهندگان تغییر کرده است و آنها منافع شخصی و فردی خویش را بر منافع جمعی و عمومی ترجیح می‌دهند.

در ایران، مشارکت و انتخابات از حدود یک قرن پیش همزمان با جنبش مشروطیت وارد ادبیات سیاسی گردید. موضوعاتی مانند مشروعیّت نظام سیاسی، جمهوریت، رای مردم، سازگاری اسلام و دموکراسی و غیره، در صدر مشروطیت مورد بحث بودند. در دوران پهلوی اول و به خصوص دوم نیز این مسائل در میان روشنفکران، درباریان، روحانیون و نخبگان

موضوعیت داشت. اما با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و استقرار نظام جمهوری اسلامی است که جلوه‌ی تاثیر قدرت مردم در تغییر یک نظام سیاسی از پادشاهی به جمهوری خودنمایی می‌کند. با وجود جمهوریت در کنار اسلامیت، زمینه‌ی مشارکت مردم در سرنوشت خویش بیش از پیش فراهم شد و با تأسیس ساختارها و تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی، ضرورت تشکیل نهادهای اجرایی و قانونگذاری با انتخاب و دخالت مردم در حکومت و مشارکت در اداره‌ی امور جامعه، از حقوق و تکالیف آحاد ملت شمرده شد. برگزاری چندین دوره انتخابات با مشارکت و حضور گسترده‌ی شهروندان همواره از نقاط قوت نظام به شمار رفته است. با این حال، علی‌رغم میزان بالای مشارکت در انتخابات و از جمله در انتخابات مجلس شورای اسلامی، اما یازدهمین دوره از انتخابات در اسفند ۱۳۹۸ با کاهش مشارکت معناداری از سوی مردم روبه‌رو شده است؛ به طوری که پایین‌ترین میزان مشارکت شهروندان در مقایسه با همه‌ی انتخابات‌های گذشته را شاهد بودیم (عبدالله و توکل‌نیا، ۱۴۰۱: ۱۴۹). این مسئله، موضوع رفتارشناسی رای‌دهندگان ایرانی را مطرح می‌سازد که در ادامه، به کمک مورد مطالعاتی انتخاب‌شده (شهروندان اهوازی) به آن خواهیم پرداخت.

۳. پیشینه مطالعاتی پژوهش

همانطور که گفته شد، در جوامع دموکراتیک امروزی انتخابات از اهمیت بالایی برخوردار است. در ایران نیز بحث انتخابات از موضوعات مهم سیاسی کشور به شمار می‌آید. به همین دلیل محققان سیاسی و اجتماعی به موضوع مشارکت در انتخابات و انگیزه و رفتار رای‌دهندگان توجه ویژه‌ای داشته و به روش‌های مختلف، رفتار و انگیزه آنها را مورد بررسی قرار داده‌اند که در ذیل به بعضی از این تحقیقات اشاره خواهد شد.

عبدالله و توکل‌نیا (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی علل و عوامل کاهش مشارکت سیاسی در انتخابات یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی»، بر اساس روش تحلیلی - توصیفی، به مسئله‌ی مشارکت پایین در انتخابات مزبور پرداخته‌اند. با اعتقاد این مولفان، کاهش مشارکت در مورد یاد شده تک‌علتی نبوده و عوامل مختلفی در آن نقش داشته‌اند؛ از جمله عدم توجه به تحقق شعارهای مجلس دهم، رقابت سیاسی غیر نهادمند، وجود محدودیت برای رای‌دهندگان در انتخاب نامزدهای مورد علاقه‌ی خود، تحریم‌ها و مسائل اقتصادی متعدد.

عباسی‌شوازی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی راجع به ارتباط بین انتخاب عقلانی و کنش سیاسی و رسانه‌ها، نوع و میزان مشارکت در گروه‌های مختلف نسبت به شرایط اجتماعی و

فرهنگی و نیز فناوری را متفاوت تلقی نموده‌اند و به همین منظور، با در نظر گرفتن رویکرد انتخاب عقلانی و پارادایم دوفضایی شدن اجتماعی، تلاش کرده‌اند تا رابطه‌ی هزینه‌های سیاسی با مشارکت سیاسی دانشجویان را در دوفضای آنالیز و آفلاین بررسی کنند. نتایج تحقیقات این مولفان نشان می‌دهد که با وجود مشارکت سیاسی آفلاین بیشتر توسط دانشجویان، هزینه‌های سیاسی درک‌شده با مشارکت سیاسی در هر دو فضا رابطه‌ی معناداری ندارد؛ اما هزینه‌های سیاسی پرداخت شده حاکی از آن هستند که هر دو فضای نامبرده با مشارکت سیاسی رابطه‌ی معناداری دارند و بنابراین باید برای تبیین مشارکت سیاسی، از رویکرد انتخاب عقلانی فراتر رفت.

دهقانی (۱۳۹۵) در کتابی تحت عنوان «از کارزارهای انتخاباتی تا رفتار انتخاباتی»، به بررسی رفتار انتخاباتی از دیدگاه جامعه‌شناسی اقتصاد (نظریه انتخاب عقلانی) و روان‌شناسی اجتماعی پرداخته است. وی در بحث از تاثیر اقتصاد بر سیاست، در میان متغیرهای اقتصادی، دو متغیر «بیکاری» و «تورم» را تاثیرگذار می‌داند. به اعتقاد وی، تورم دغدغه‌ی طبقه‌ی متوسط و بیکاری دغدغه‌ی طبقه‌ی پایین جامعه محسوب می‌شوند. سپس وی این دو متغیر را با رفتار انتخاباتی پیوند می‌زند.

دارابی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «جامعه‌شناسی انتخابات و رفتار انتخاباتی در جمهوری اسلامی ایران»، در پاسخ به این سؤال که در جمهوری اسلامی ایران رفتار انتخاباتی شهروندان با کدام یک از الگوهای نظری جامعه‌شناسی، اقتصاد سیاسی و روان‌شناسی سیاسی قابل تبیین است، بر این نکته تاکید می‌کند که رفتار انتخاباتی پدیده‌ای زمان‌پرورده، زمینه‌پرورده و مکان‌پرورده است و بنابراین نمی‌توان در آن به یک فرانظریه‌ی جهانشمول دست پیدا کرد.

مهرگان (۱۳۸۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «تاثیر متغیرهای اقتصادی بر مشارکت مردم در انتخابات ایران»، به این نکته می‌پردازد که متغیرهای اقتصادی چه مقدار بر سطح مشارکت مردم در انتخابات اثر می‌گذارند. او با ارائه‌ی یک الگو، بر آن است که تا میزان درآمد سرانه، مالیات، نرخ تورم و بیکاری و تاثیر آنها را بر میزان مشارکت در انتخابات اندازه‌گیری نماید. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نرخ تورم و بیکاری بر مقدار مشارکت مردم در استان‌ها در انتخابات تاثیر منفی بر جای می‌گذارد.

عزتی (۱۳۸۴) در کتاب «مباحثی در اقتصاد انتخابات»، در بحث اقتصاد و انتخابات در ایران، انتخابات را حق شهروندی می‌داند و با تکیه بر دیدگاه اقتصاد خرد معطوف به «عقلانیت در رای‌دهی»، اقتصاد انتخابات را مورد بررسی قرار می‌دهد. وی در کتاب خود به این سؤال

می‌پردازد که چرا افراد وقت و امکانات خود را صرف می‌کنند تا پای صندوق‌های رای بروند و رای دهند. او به دو پیش‌فرض «مطلوبیت» و «عقلانیت» که از پیش‌فرض‌های اصلی و اساسی نظریه رفتار در اقتصاد می‌باشد اشاره می‌نماید. به عبارت دیگر، مبنای نظری ارائه‌شده و تحلیل رای‌دهی به اعتقاد وی، مشابه نظریه رفتار مصرف‌کننده در مصرف کالا و خدمات است.

رنانی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «شبیه‌سازی الگوی پولی برای وزن‌دهی رای در تحلیل اقتصادی دموکراسی»، به این سؤال پرداخته‌اند که آیا می‌توان سازوکار توزیع نابرابر آرا را همانند توزیع نابرابر منابع اقتصادی، برای تخصیص بهینه‌ی منابع و مزایا برای شهروندان در دموکراسی به کار گرفت؟ برای پاسخ به این سؤال، مولفان یک الگوی پولی شبیه دموکراسی را طراحی کرده‌اند و توزیع نابرابر پول را به مثابه یکی از مولفه‌های اصلی بازار در نظر گرفته‌اند. بر طبق نتایج این تحقیق، وزن‌دهی به خریداران در فضای طراحی‌شده‌ی الگوی پولی شبیه به فضای دموکراسی، در شرایطی می‌تواند انتخاب‌های کاراتر و در نهایت افزایش رفاه اجتماعی را به دنبال داشته باشد.

نوآوری پژوهش حاضر در این است که بر خلاف سایر تحقیقات صورت‌گرفته، از یک سو علل و عوامل اقتصادی را در ارتباط متقابل با سایر عوامل تاثیرگذار بر مشارکت شهروندان در رای‌دهی می‌داند و از سوی دیگر تلاش می‌کند تا با تحلیل یک مورد مطالعاتی خاص (کاهش مشارکت شهروندان اهوازی در یازدهمین دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی)، پیوند بین انتخاب عقلانی و منافع اقتصادی را نشان دهد و انگیزه‌ی کم، بی‌تفاوتی و نومیدی شهروندان که در مشارکت پایین آنها منعکس شده است را به عنوان دلالت‌های اقتصادی (مشکلات اقتصادی، بیکاری، گرانی، تورم و غیره) مورد توجه ویژه قرار دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی محسوب می‌شود و روش تحقیق در آن، توصیفی همبستگی با رویکرد اکتشافی می‌باشد؛ زیرا شامل مجموعه‌ای از روش‌هاست که هدف آن‌ها توصیف شرایط با پدیده‌های مورد مطالعه بوده و در آن‌ها متغیرها دست‌کاری نمی‌شوند، بلکه محقق به عنوان شاهد خارجی صرفاً روابط بین متغیرها را ثبت می‌کند. مطالعه همبستگی نیز به این معناست که محقق در جستجوی تأثیرات متغیرها بر یکدیگر است. علاوه بر این، رویکرد اکتشافی نیز در جهت شناسایی‌های لازم انجام خواهد شد که در تحقیق حاضر، همان شناسایی ابعاد کاهش مشارکت مردم در انتخابات است.

در تحقیق حاضر، در وهله نخست به صورت کیفی و با استفاده از روش داده‌بنیاد (grounded theory) جلو خواهیم رفت. روش داده‌بنیاد مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به صورت منظم گرد آمده و تحلیل شده‌اند. در این مرحله، از طریق مطالعه‌ی متون مرتبط با موضوع پژوهش، عوامل مربوط به کاهش مشارکت مردم در انتخابات استخراج می‌شوند و برای انجام مرحله‌ی دوم، پرسشنامه‌ای تهیه خواهد شد. در مرحله دوم از روش کمی استفاده می‌شود و پرسشنامه در جامعه‌ی آماری مورد نظر توزیع می‌شود. پس از گردآوری داده‌ها، با استفاده از نرم افزار SPSS و PLS Smart، داده‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرند و نتایج آنها در قالب جداول ارائه می‌شود. پس از ارائه‌ی نتایج، هر یک از جداول تفسیر شده و نتایج به دست آمده شرح داده می‌شود. جامعه آماری پژوهش حاضر نیز کلیه‌ی واجدین شرایط انتخابات مجلس یازدهم در شهر اهواز می‌باشند. با توجه به این موارد، کسانی باید در تکمیل پرسشنامه مشارکت کنند که واجد شرایط رای دادن در انتخابات دوره یازدهم مجلس شورای اسلامی باشند. به همین دلیل روش نمونه‌گیری به صورت حذف سیستماتیک یا غربالگری بوده است.

در تحقیق کنونی، هدف این است که از شهروندان اهوازی که واجد شرایط مشارکت و رای‌دهی به کاندیداهای احتمالی هستند این سؤال پرسیده شود: علل کاهش مشارکت سیاسی آنها (شهروندان شهر اهواز) در یازدهمین دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی چه بوده است؟ فرضیه‌ی اصلی که در تحقیق حاضر مطرح است، بدین قرار می‌باشد: بین علل اقتصادی مانند مشکلات معیشتی، عملکرد همسوی دولت با مجلس و اعتراضات دی ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸ که عمده‌تاً علل اقتصادی داشتند، رابطه‌ی معناداری وجود دارد. سایر فرضیات (فرضی) عبارتند از: الف) تاثیر ناکارآمدی مجلس شورای اسلامی در ایفای وظایف قانونی و نظارتی و ب) عدم تحقق وعده‌های نمایندگان، ضعف کارایی نهادهای انتخابی، فضا سازی رقبا و مخالفین بر کاهش مشارکت شهروندان اهوازی در یازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی.

۵. تحلیل یافته‌های پژوهش

۱.۵ یافته‌های توصیفی

در نمونه‌ی آماری پژوهش حاضر که توسط فرمول کوکران انجام شده است، تعداد ۳۸۵ نفر از شهروندان اهوازی انتخاب شده‌اند و سپس داده‌های به دست آمده با نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

رفتار و انگیزه شرکت کنندگان در یازدهمین انتخابات ... (محمد مدرسی و دیگران) ۲۱۵

همانطور که اشاره شد، در بخش کمی تحقیق حاضر، جامعه‌ی آماری شامل کلیه‌ی واجدین شرایط انتخابات مجلس یازدهم می‌شود. با توجه به این امر، کسانی باید در تکمیل پرسشنامه مشارکت کنند که واجد شرایط رای دادن هستند. به همین دلیل روش نمونه‌گیری به صورت حذف سیستماتیک یا همان غربالگری می‌باشد. با توجه به مطالعات به عمل آمده، واجدین شرایط شرکت در انتخابات مجلس ۸۵۰ هزار نفر بوده‌اند که تنها ۲۷٪ آنها در انتخابات مشارکت داشته‌اند، یعنی ۲۳۸۹۵۰ نفر. با توجه به اینکه تعداد جامعه‌ی آماری بیش از ۱۰۰۰۰ نفر است، بنابراین حجم نمونه‌ی تحقیق، ۳۸۵ نفر می‌باشد. بعد از توزیع پرسشنامه‌ها، در نهایت ۲۸۶ نفر آنها را تکمیل کردند.

پاسخگویان به پرسشنامه‌ها در وهله‌ی نخست شامل ۱۹۶ نفر مرد و ۱۶۸ نفر زن هستند که از این تعداد، ۲۰۲ نفر متاهل و ۱۶۲ نفر مجرد بوده‌اند. سایر ویژگی‌های اصلی که در جداول زیر می‌آیند، عبارتند از: سن، وضعیت شغلی، درآمد، وضعیت عدم مشارکت و وضعیت مشارکت در انتخابات.

الف) توزیع فراوانی سن پاسخگویان: جدول زیر به توزیع فراوانی پاسخگویان اختصاص یافته است که رده‌های سنی از زیر بیست سال تا بالای هفتاد سال را شامل می‌شوند.

جدول ۱. توزیع فراوانی سن پاسخگویان

سن	تعداد	درصد فراوانی
زیر ۲۰ سال	۳۳	۹/۰۶
از ۲۱ تا ۳۰ سال	۴۸	۱۳/۱۸
از ۳۱ تا ۴۰ سال	۸۹	۲۴/۴۵
از ۴۱ تا ۵۰ سال	۱۰۸	۲۹/۶۷
از ۵۱ تا ۶۰ سال	۵۴	۱۴/۸۳
از ۶۱ تا ۷۰ سال و بالاتر	۳۲	۸/۷۹

ب) توزیع فراوانی وضعیت شغلی پاسخگویان: جدول زیر شامل وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان می‌شود.

جدول ۲. توزیع فراوانی وضعیت شغلی پاسخگویان

متغیر	تعداد	درصد فراوانی
دولتی	۱۲۰	۳۳
خصوصی	۳۶	۹
آزاد	۴۲	۱۱
بیکار	۳۴	۸
خانه‌دار	۳۷	۱۰
بازنشسته	۷	۲
دانشجو	۶۸	۲۱
سرباز	۱۰	۳
سایر	۱۰	۳

ج) توزیع فراوانی وضعیت تحصیلی پاسخگویان: جدول زیر به سطح تحصیلات افراد پاسخ‌دهنده به پرسشنامه‌ها اختصاص یافته است.

جدول ۳. توزیع فراوانی وضعیت تحصیلی پاسخگویان

متغیر	تعداد	درصد فراوانی
ابتدایی	۲۸	۷
راهنمایی	۳۲	۹
دبیرستان	۴۸	۱۳
دیپلم	۵۷	۱۵
کاردانی	۳۸	۱۰
کارشناسی	۶۴	۱۷
کارشناسی ارشد	۵۲	۱۴
دکتری	۳۳	۹
حوزوی	۱۲	۶

رفتار و انگیزه شرکت کنندگان در یازدهمین انتخابات ... (محمد مدرسی و دیگران) ۲۱۷

د) وضعیت هزینه‌ی خانوار پاسخگویان: وضعیت هزینه‌ی خانوار و درآمد، ویژگی مهم دیگری است که در جدول زیر بیان شده و گروه‌های درآمدی از زیر یک میلیون تومان تا بالای ده میلیون تومان را شامل می‌شود.

جدول ۴. وضعیت هزینه‌ی خانوار پاسخگویان

متغیر	تعداد	درصد فراوانی
زیر یک میلیون تومان	۲۴	۶
بین یک تا سه میلیون تومان	۴۲	۱۱
بین سه تا پنج میلیون تومان	۵۵	۱۵
بین پنج تا هفت میلیون تومان	۸۴	۲۳
بین هفت تا ده میلیون تومان	۱۰۱	۲۷
بالای ده میلیون تومان	۵۸	۱۸

ه) توزیع فراوانی وضعیت میزان مشارکت کنندگان در انتخابات: بر اساس ویژگی‌های فوق، میزان مشارکت شهروندان اهوازی در یازدهمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی که جامعه‌ی آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند به قرار زیر است:

جدول ۵. توزیع فراوانی وضعیت میزان مشارکت کنندگان

متغیر	تعداد	درصد فراوانی
افرادی که رای دادند	۹۱	۲۵
افرادی که رای ندادند	۲۷۳	۷۵

با توجه به فراوانی پاسخ به سوالات مندرج در پرسشنامه، دلیل کاهش مشارکت در یازدهمین دوره از انتخابات مجلس شورای اسلامی از دیدگاه شهروندان اهوازی در دسته‌های زیر مشخص می‌گردد: گروه‌های شغلی، گروه‌های تحصیلی، گروه‌های درآمدی.

الف) علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های شغلی:

جدول ۶. علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های شغلی

تعداد فراوانی	تعداد کل پاسخ‌دهندگان	علت عدم مشارکت	گروه‌های شغلی
۳۹	۱۲۰	کارکرد ضعیف دولت همسو با مجلس	بخش دولتی
۱۵	۳۶	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	بخش خصوصی
۱۴	۴۲	عدم تحقق وعده‌های نمایندگان	آزاد
۱۴	۳۴	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	بیکار
۱۴	۳۷	ناکارآمدی دستگاه‌های اجرایی	خانه‌دار
۳	۷	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	بازنشسته
۲۹	۶۸	کم‌توجهی به رای دادن به عنوان وظیفه ملی، حوادث دی‌ماه ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸	دانشجو
۴	۱۰	عملکرد ضعیف مسئولان	سرباز
۴	۱۰	عملکرد ضعیف مسئولان استانی و شهرستانی	سایر

ب) علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های تحصیلی:

جدول ۷. علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های تحصیلی

تعداد فراوانی	تعداد کل پاسخ‌دهندگان	علت کاهش مشارکت	گروه‌های تحصیلی
۹	۲۸	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	ابتدایی
۱۲	۳۲	ناکارآمدی دستگاه‌های اجرایی	راهنمایی
۱۴	۴۸	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	دبیرستان
۱۷	۵۷	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	دیپلم
۱۴	۳۸	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	کاردانی
۱۷	۶۴	عملکرد ضعیف مجلس و مسئولان اجرایی	کارشناسی
۱۶	۵۲	عملکرد ضعیف مجلس در انجام وظایف قانونی	کارشناسی ارشد
۱۳	۳۳	عملکرد ضعیف مجلس در انجام وظایف قانونی	دکتری
۵	۱۲	اختلاس‌ها و فساد اقتصادی	حوزوی

ج) علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های درآمدی:

جدول ۸. علل کاهش مشارکت از دیدگاه گروه‌های درآمدی

گروه‌های درآمدی	علت کاهش مشارکت	تعداد کل پاسخ‌دهندگان	تعداد فراوانی
زیر یک میلیون تومان	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	۲۴	۹
بین یک تا سه میلیون تومان	عملکرد ضعیف مسئولان	۴۲	۱۴
بین سه تا پنج میلیون تومان	مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی	۵۵	۱۵
بین پنج تا هفت میلیون تومان	عملکرد ضعیف مجلس در انجام وظایف قانونی و نظارتی	۸۴	۲۴
بین هفت تا ده میلیون تومان	عملکرد ضعیف مجلس در انجام وظایف قانونی و نظارتی	۱۰۱	۲۵
بالای ده میلیون تومان	عدم تحقق وعده‌های مسئولان	۵۸	۱۵

اکنون اگر سه متغیر اصلی را در نظر بگیریم که عبارتند از ۱) مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی، ۲) عملکرد دولت تا حدودی همسو با مجلس و ۳) اعتراضات دی ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸، بر اساس داده‌های به دست آمده به نتایج زیر می‌رسیم:

۱. مشکلات معیشتی، بیکاری و نومیدی، موافقت ۸۷/۶٪ شهروندان در کاهش مشارکت در انتخابات مجلس را به دنبال داشته است.

۲. عملکرد ضعیف دولت تا حدودی همسو با مجلس، موافقت ۷۹/۶٪ شهروندان در کاهش مشارکت در انتخابات مجلس را به دنبال داشته است؛

۳. اعتراضات دی ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸، موافقت ۸۴٪ شهروندان در کاهش مشارکت در انتخابات مجلس را به دنبال داشته است.

۲.۵ تحلیل یافته‌ها

یافته‌های فوق به ما می‌گویند که رابطه‌ی معناداری بین هر سه متغیر با کاهش مشارکت جامعه‌ی آماری تحقیق حاضر (شهروندان اهواز) در انتخابات مجلس یازدهم وجود دارد که در این میان، نقش متغیر اقتصادی پررنگ است. علاوه بر این، اعتراضات دی ۹۶ و آبان ۹۸ (متغیر دوم) نیز در وهله نخست بر اساس مشکلات معیشتی شکل گرفت. حتی در زمینه‌ی متغیر دوم (عملکرد ضعیف دولت تا حدودی همسو با مجلس) نیز نمی‌توان ناکارآمدی دستگاه‌ها و نهادهای دولتی را در رفع مسائل معیشتی مردم و مبارزه با فساد اقتصادی در سطح کلان، فراموش کرد. عمده

مشکلات اقتصادی عبارتند از گرانی، تورم بالا و بیکاری. ضمناً مسائل زیست‌محیطی مانند خشکسالی، ریزگردها، انتقال آب از سرشاخه‌های رود کارون به فلات مرکزی ایران نیز تبعات اقتصادی مختلفی را به دنبال داشته‌اند (مدرسی، ۱۴۰۱: ۱۵۴). در سطح ملی نیز باید به مسئله‌ی تحریم‌های اقتصادی تحمیل‌شده بر کشور و نیز بحران همه‌گیری کروناویروس اشاره کرد که زندگی و معیشت اقشار مختلف را تحت تاثیر قرار داد (عبدالله و توکل‌نیا، ۱۴۰۱: ۱۴۹).

با توجه به این که بین مشارکت سیاسی و رفتار انتخاباتی رابطه‌ای متقابل وجود دارد، بالتبع تحت شرایط معیشتی نامطلوب، رای‌دهی در انتخابات مجلس به عنوان نمود عمده در فرایند تصمیم‌گیری گروه‌های شهروندی (Black, 1948: 23-34)، به صورت منفی عمل می‌کند و در نتیجه موضوع انتخاب عقلانی به عنوان تابعی از وضعیت اقتصادی مطرح می‌گردد. به عبارت دیگر، شهروندان با توجه به عدم تامین منافع اقتصادی و رفع نشدن مشکلات معیشتی خود، به نظام سیاسی بدبین شده و در صورت تداوم این وضع، به نوبدی می‌رسند. در واقع بدبینی و نوبدی در بستر مزبور، انعکاس عقلانیت اقتصادی است که خود را به صورت منفی و در قالب عدم مشارکت در انتخابات یا کاهش شدید مشارکت در انتخابات نشان می‌دهد. در عین حال، نباید فراموش کرد که در جریان یازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی، بستر مناسب و مطلوب برای رقابت سیاسی شکل نگرفت و در نتیجه نهادها و نخبگان سیاسی و کشوری نتوانستند زمینه را برای مشارکت حداکثری فراهم کنند و در نتیجه شهروندان که از قبل با مسائل اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کردند، با تبعیت از عقلانیت خود، مشارکت حداکثری در انتخابات را امری کم‌تاثیر تلقی نموده و رفتن به پای صندوق‌های رای را از منظر بدبینی و نوبدی نگریستند.

در اینجا می‌توان نکاتی را که رابرت دال (Robert Dahl) در امر مشارکت یا عدم مشارکت سیاسی نام برده است، از نقطه‌نظر انتخاب عقلانی داونز مورد تحلیل قرار داد. دال معتقد است که اگر فرد به این تصور برسد که مشارکت سیاسی وی از سایر فعالیت‌های وی کمتر نتیجه دارد و این که رای وی در انتخابات تاثیرگذار نیست، احتمال شرکت وی کاهش پیدا کرده و حتی ممکن است متغی شود. به تعبیر دال، در این صورت این امکان وجود دارد که شهروند نسبت به مشارکت سیاسی بی‌تفاوت بماند (Dahl, 1991: 102). بی‌تفاوتی شهروند و عدم رغبت وی به رای دادن، لزوماً کنشی مبتنی بر احساس نیست؛ زیرا وی در زندگی روزمره‌ی خود با تجربه‌ی اقتصادی منفی روبروست و به عبارت دیگر می‌بیند که سیاستمداران منافع اقتصادی وی را تامین نمی‌کنند و رای دادن یا عدم رای دادن وی به بهبود وضع معیشت وی منجر

نخواهد شد. لذا وی اینگونه می‌اندیشد که عدم مشارکت وی در انتخابات، بر خلاف چیزی که ممکن است تصور کرد، اتفاقاً کنشی عقلانی بوده و در پشت آن علل اقتصادی قرار دارند که دارای درجه‌ی بالایی از منطق و مشروعیت می‌باشند. تحت این شرایط، عدم مشارکت یا کاهش مشارکت به معنی انتخاب ناکارآمد است و در واقع نتیجه‌ی عدم رفاه اقتصادی محسوب می‌شود که خودش را در نومیدی و بدگمانی نسبت به بهبود سیاسی اوضاع بروز می‌دهد (رنانی و همکاران، ۱۳۹۰).

۶. نتیجه‌گیری

اندیشمندان و صاحب‌نظران سیاسی در مورد رفتار رای‌دهندگان مطالعات مختلفی انجام داده‌اند تا دریابند چه عللی رای‌دهندگان را تشویق به مشارکت در انتخابات می‌کند. توجه به این نکته ضروری است که عوامل و انگیزه‌های گرایش به مشارکت و رای‌دهی، امورات متغیری هستند و ثابت نمی‌باشند. رفتار رای‌دهی و انگیزه‌ی مشارکت در انتخابات پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی است و تاکنون نظریه‌ای که همه‌ی متغیرها و عوامل دخیل در مشارکت و رای‌دهی را در بر داشته باشد، مطرح نگردیده است. از نظر اندیشمندان علوم سیاسی، علل و عوامل جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، اقتصادی و نیز تلفیقی از این علل و عوامل، موجب ترغیب یا عدم ترغیب رای‌دهندگان به مشارکت در انتخابات می‌شود. افراد و گروه‌ها با انگیزه‌های مختلف در انتخابات شرکت می‌کنند. در بین نظریه‌های مزبور، نظریه‌ی الگوی انتخاب عقلانی که به الگوی اقتصادی نیز معروف است براین باور می‌باشد که رای‌دهی افراد و گروه‌ها به نتایج اقتصادی بستگی دارد. به عبارت دیگر، رای دادن از این منظر رفتاری است مبتنی بر محاسبات عقلانی و بر اساس منفعت و زیان شخصی که مانند قواعد بازار عمل می‌کند.

انتخابات یازدهمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی در ایران با کاهش قابل ملاحظه‌ای نسبت به دوران قبلی همراه بوده است. معضلات اقتصادی و مشکلات معیشتی از جمله تحریم‌های اعمال‌شده بر کشور، عدم عضویت ایران در FATF، بحران کروناویروس، فساد و اختلاس، ناآرامی‌های دی ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸، فضای سیاسی کشور را از خود متأثر کرده و در نتیجه مشارکت در انتخابات مذکور با روندی کاهشی همراه بوده است. از آنجا که رفتار رای‌دهی دارای ابعاد پیچیده و علل متعددی است و در زمان و مکان‌های مختلف متفاوت است، باید رفتار انتخاباتی شهروندان در مناطق مختلف با سطح اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی متفاوت مد نظر قرار گیرد و توسعه‌ی اقتصادی در بحث انتخابات برای بهبود معیشت و اقتصاد

جامعه به عنوان یک نیاز ضروری، مورد توجه قرار گیرد. تحقیق حاضر، با بررسی نمونه‌ی آماری شهروندان اهوازی در جریان انتخابات نامبرده، نشان داده شد که رفتار رای‌دهی این افراد و گروه‌ها با نیازهای اقتصادی از جمله فقر، سختی معیشت، تورم و بیکاری دارای رابطه‌ی معناداری می‌باشد. برای تحقق بهتر این هدف، بر ویژگی‌های عمده که بر فرایند رای‌دهی نفوذ دارند تاکید شد. این ویژگی‌ها عبارتند از سن، جنسیت، وضعیت تاهل، میزان تحصیلات و درآمد. علاوه بر شاخصه‌های اقتصادی به عنوان عوامل و علل اصلی در کاهش مشارکت شهروندان اهواز در یازدهمین انتخابات مجلس، شاخصه‌های دیگر - از جمله عملکرد ضعیف دولت تا حدودی همسو با مجلس - نیز با شاخصه‌ی اقتصادی در ارتباط تنگاتنگ هستند. این نتایج بر اساس الگوی عقلانی داونز که چارچوب نظری این مقاله است، قابل درک هستند؛ زیرا کاهش مشارکت شهروندان در فرایند رای‌دهی به این معناست که شهروندان منافع خود را با شرکت در انتخابات تامین شده نمی‌بینند و در نتیجه بر اساس این منطق عقلانی، انگیزه و تمایل خود را از دست داده و در عوض به سمت بدبینی، نومییدی و بی‌تفاوتی سوق داده می‌شوند. بنابراین تا زمانی که شهروندان احساس نکنند مشارکت سیاسی آنها منجر به تامین منافع اقتصادی و معیشتی نخواهد شد، بعید است که بر اساس الگوی عقلانیت اقتصادی به سمت مشارکت و رای‌دهی حداکثری تمایل پیدا کنند و این نکته‌ای است که دولتمداران و سیاستمداران نباید فراموش نمایند.

کتاب‌نامه

- ازغندی، علیرضا و دارابی، علی (۱۳۸۸)، رفتار انتخاباتی در ایران: الگوها و نظریه‌ها، تهران: انتشارات سروش.
- ایوبی، حجت‌الله (۱۳۷۷)، «تحلیل رفتار انتخاباتی رای‌دهندگان»، *اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، شماره ۱۳۷ و ۱۳۸.
- بشیری، حسین و دیگران (۱۳۷۷)، مشارکت سیاسی، تهران: سفیر.
- پیشگاهی فرد، زهرا و مریم بایی لاشکی (۱۳۸۸)، «تحلیل رفتار انتخاباتی ایرانیان (مورد مطالعه: حوزه انتخابیه نوشهر و چالوس در انتخابات دوره هشتم مجلس شورای اسلامی)»، *فصلنامه پژوهشی جغرافیایی انسانی*، سال اول، شماره سوم، صص ۹۳-۱۱۳.
- جباری، امیر؛ رنانی، محسن؛ دستبان فاروجی، مجید و اکبری، نرگس (۱۳۹۷)، «طراحی الگوی حذف محدودیت زمانی رای در بازار سیاسی با استفاده از سازوکارهای بازار اقتصادی»، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، سال هجدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷، صص ۲۰۸-۱۸۱.

رفتار و انگیزه شرکت کنندگان در یازدهمین انتخابات ... (محمد مدرسی و دیگران) ۲۲۳

- دارابی، علی (۱۳۸۸)، «بنیان‌های نظری رفتار انتخاباتی شهروندان در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال شانزدهم، شماره ۵۷، صص ۳۷-۹.
- دارابی، علی (۱۳۸۸)، «جامعه‌شناسی انتخابات و رفتار انتخاباتی در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و سوم، شماره دوم، صص ۶۷-۱۰۲.
- داونز، آنتونی (۱۳۹۹)، *نظریه اقتصادی دموکراسی؛ واکاوی تاثیر سیاست بر منافع اقتصادی شهروندان*، ترجمه: رسول قنبری، تهران: انتشارات دنیای اقتصاد.
- دهقانی، حمید (۱۳۹۵)، *از کارزارهای انتخاباتی تا رفتارهای انتخاباتی*، تهران: جامعه‌شناسان.
- راش، مایکل (۱۳۸۱)، *جامعه و سیاست*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: سمت.
- رضوانی، محسن (۱۳۸۶)، «تحلیل رفتار انتخاباتی؛ موردشناسی انتخابات نهم ریاست جمهوری»، معرفت، سال شانزدهم، شماره ۱۲۳.
- رنانی، محسن، اکبری، نعمت‌الله (۱۳۹۰)، «شبیه‌سازی الگوی پولی برای وزن‌دهی رای در تحلیل اقتصادی دموکراسی»، فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی، شماره ۳، صص ۹۸-۷۳.
- سید امامی، کاووس و عبدالمطلب، عبدالله (۱۳۸۸)، «عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در انتخابات ریاست جمهوری و مجلس، مطالعه موردی شهر تهران»، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهارم، شماره ۴، صص ۱۴۶-۱۰۹.
- عباسی‌شوازی، محمدتقی؛ صادق پناهی نسب و درنا اسماعیل‌خانی (۱۴۰۰)، «انتخاب عقلانی، کنش سیاسی و رسانه‌ها: مطالعه موردی رابطه هزینه‌های سیاسی با مشارکت سیاسی آنلاین و آفلاین»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال سی و دوم، شماره پیاپی ۸۳، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱۷۶-۱۵۵.
- عبدالله، عبدالمطلب و توکل‌نیا، پرویز (۱۴۰۲)، «بررسی علل و عوامل کاهش مشارکت سیاسی در انتخابات یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی»، جستارهای سیاسی معاصر، سال ۱۳، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص ۱۷۷-۱۴۷.
- عبداللهی، عبدالمطلب (۱۳۸۸)، «سیری در نظریه‌های رفتار رای‌دهی»، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره ۸.
- کلاتری، صمد (۱۳۸۴)، *نگاهی نو بر مسائل اقتصادی، سیاسی و جامعه‌شناختی جهان سوم*، تهران: پژوهشکده امور اقتصادی.
- لازارسفلد، پل؛ فلیکس، هیزل گودت و برنارد برلسون (۱۳۸۲)، *انتخاب مردم: چگونه مردم در انتخابات ریاست جمهوری تصمیم می‌گیرند؟* مترجم: محمدرضا رستمی، تهران: تبلور.
- ماهنامه گزارش (۱۳۸۸)، «بررسی رفتارشناسی انتخاباتی مردم ایران؛ چه کسی رای می‌دهد؟»، ماهنامه گزارش، سال هجدهم، شماره ۲۰۷، صص ۴۹-۴۸.

- محمدی‌فر، نجات و محسن نصر اصفهانی (۱۴۰۰)، «نقش جامعه‌پذیری سیاسی و کارگزاران آن در میزان وفاداری سیاسی شهروندان (مطالعه موردی: شهر اصفهان)»، *جستارهای سیاسی معاصر*، سال ۱۲، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰، صص ۱۸۷-۲۱۷.
- مدرسی، محمد (۱۴۰۱)، *علل و عوامل موثر بر کاهش مشارکت شهروندان در انتخابات دوره یازدهم مجلس شورای اسلامی (مطالعه موردی: شهر اهواز)*، رساله دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- مهرگان، نادر؛ عزتی، مرتضی (۱۳۸۵)، «تاثیر متغیرهای اقتصادی بر مشارکت مردم در انتخابات ایران»، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، سال ششم، شماره اول، صص ۶۳-۵۱.
- هادی زنوز، بهروز (۱۳۸۷)، «اقتصاد، سیاست و انتخابات»، *سرمایه*، ص ۴.

Black, Duncan (1948), "On the Rationale of Group Decision-making", *Journal of Political Economy*, V. 56, N. 1, PP. 23-34.

Dahl, Robert (1991), *Democracy and its Critics*, Yale: Yale University Press.

Downs, Antoni (1957), *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper and Row.

Mitropolitski, S. (2014), « Compte rendu de [Une théorie économique de la démocratie, d'Anthony Downs, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2013, 368 p.] », *Politique et Sociétés*, 33(1), 117-119. <https://doi.org/10.7202/1025597ar>

Scott, John (2000), "Rational Choice Theory", in: *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*, Edited by G. Browning, A. Halcli and F. Webster, Sage Publications.

Verba, Sidney and Norman H. Nie (1972), *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, Chicago: Chicago University Press.